

Coğrafya Öğretmenlerinin Postmodern Coğrafya Algıları

Geography Teachers' Perceptions of Postmodern Geography

Mustafa ÖZTÜRK*
Erciyes Üniversitesi

Öz

Postmodern coğrafya çalışmaları mekânların nasıl mülk edinildikleri ile mekânlara yüklenen anlamlara odaklanır. Ancak postmodern coğrafyalar Türkiye'de yeterince gündeme taşınmayan bir teori olagelmıştır. Bu çalışmada, coğrafya öğretmenlerinin postmodern coğrafyanın belli özellikleri hakkındaki algıları ve görüşleri ele alınmıştır. Yirmi bir coğrafya öğretmeni ile gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış mülakatlar sonucu elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan öğretmenlerin genel anlamda büyük anlatıları sorunsallaştırmadan derslerinde kullandıkları ve kültüre (mekâna) dayalı bilgiyi göz ardı ettikleri görülmüştür. İkinci olarak öğretmenlerin daha çok insan faaliyetlerinin gerçekleştiği ve objektif olarak bilinebilecek fiziki mekâna vurgu yaparken, mekânlara yüklenen anlamlar ve duygular ile mekânların kimlik oluşturmada oynadığı rolleri göz ardı ettikleri gözlemlenmiştir. Son olarak öğretmenlerin postmodern coğrafya kavramına aşına olmadıkları gözlemlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Postmodern coğrafya, modern coğrafya, coğrafya öğretmenleri, coğrafya eğitimi, mülk

Abstract

Studies in postmodern geography focus on how territories are constructed and the meanings are attached to spaces. However, postmodern geographies have not been on the agenda of Turkish geography education. In this paper, perceptions and opinions of geography teachers about some issues of postmodern geography are examined. Data was collected through semi-structured interviews that were carried out with twenty-one geography teachers. Data is coded and the coded-data brought together under relevant themes. According to the findings, teachers usually use grand narratives in their teaching without making connections with cultures (spaces). Secondly, space is usually understood as a container that could be known objectively and where human activities take place without problematising such issues as the meanings and emotions attached to space and the role space play in building identities. Finally, the teachers were observed as not being familiar with the concept of postmodern geography.

Keywords: Postmodern geography, modern geography, geography teachers, geography education, territory

Summary

Purpose

The purpose of this paper is to investigate the perceptions and beliefs of geography teachers about postmodern geography. Parallel to postmodern shifts in our societies, human geography has started to focus on territorial behaviours and meanings attached to spaces over the last two decades. However, postmodern geography is an omitted issue in the Turkish context. Thus, this study is an attempt to bring the issue into the discussion of geography education taking place in Turkey.

* Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD. E-mail: mustafaozturk@erciyes.edu.tr

Results

The data used in this study is based on semi-structured interviews that were carried out with 21 geography teachers. The findings of the data are presented under three themes that represent different aspects of postmodern thought.

The first theme looks at teachers' perceptions and beliefs concerning meta-narratives. According to the findings of the interview, the majority of the teachers who took part in the study does not problematise big narratives and use them vastly in their geography teaching. For example, the teachers were asked to explain how they would teach a given topic (i.e. topics on economic and population geography) to students. Apart from a few, the rest made explanations using general theories. The second theme is concerned about the teachers' beliefs and perceptions about space. Space is usually understood as a container that could be known objectively where human activities take place without problematising such issues as the meanings and emotions attached to space and how space is mingled with identity formation. Finally, when the teachers were asked to explain postmodern geography, none of them could give a substantial explanation.

Discussion

Results of the study strongly indicate that the majority of geography teachers who took part in the study have a "modern" geographical understanding. Postmodern thought could be characterised by scepticism towards big narratives. What is meant by big narratives is the grand theories that claim to explain the phenomena from a vantage point of epistemology regardless of time and space. Postmodern geography, however, regards situatedness of knowledge and therefore values different perspectives and voices. The lack of postmodern thought in teachers' minds will probably lead to a geography teaching that lacks the aspects of culture/place largely. Postmodern geographies stress on culture/ place as it is considered to be the main context that creates "situatedness of the phenomena" (Thrift & Odds, 1996).

In postmodern geographical thought, spaces are not considered in mere physical terms. Soja's (1996) "lived spaces" focuses on experiences of people in space. Therefore, these lived spaces take emotions, symbols, imaginations, ideologies into account. The majority of the teachers in the study did not make any references to "lived spaces" which indicates that their teaching spaces are treated "objectively" and "physically". This means that they deny from their students opportunities to understand emotions, ideologies and politics of spaces (territories).

Conclusion

Postmodern geography with its stress on relativity forces us to make analysis for people and places that are not totalitarian, but situated. However, the majority of the teachers in this study do not seem to make use of these opportunities brought by postmodernism in geography. If we live in different times than the past, then we need geography teachers who could use postmodern thought to make critical analysis on space and society. Pre- and in-service teacher education should integrate the above raised ideas into their programmes to train geography teachers according to the needs of changing societies and times.

Giriş

Kurtlar sürüler halinde belirli bir avlanma bölgesinde avlanırlar. Bu alanın sınırları boyunca bıraktıkları kokularıyla da bu bölgeyi "mülk" (*territory*)¹ (Karabağ, 2008) edinirler. Bu koku, diğer sürülere bu yerin bir sahibi olduğunu belirtir. Buna rağmen bölgeye gelen yeni sürü kavgayı göze alıyor demektir. Mekânsal işaretlerle mülk edinme uygulamalarını evcil olanlar da dâhil hayvanlar âleminin diğer birçok grubunda da gözlemlemek mümkündür (Göregenli, 2010). Peki, insanoğlunda durum nasıldır?

Kuzey İrlanda'nın resmi adıyla Londonderry ya da Katolik grupların adlandırılmasıyla Derry isimli şehrinde oldukça şaşırtıcı bir mekânsal düzenleme vardır. İngiltere'den bağımsızlıklarını kazanmayı isteyen Katolik gruplar şehirdeki kendi bölgelerini "Özgür Derry'ye girmektesiniz" tabelası ile işaretleyerek gayri resmi anlamda mülk edinmişlerdir. Şehrin bu bölgesinden yer yer duvarlarla ayrılmış ve İngiltere'ye bağlı kalmak isteyen Protestanların yaşadığı yerde ise "Londonderry'nun batı yakasındaki kraliçeye sadık insanlar hâlâ kuşatma altında, teslim olmayacağız" levhası dikilmiştir. Aynı ulus ve şehirden olan insanlar, aralarındaki çatışmayı gayri resmi şekilde oluşturulmuş mekânsal düzenlemelerle sürdürmektedirler. Askeri alanlarda "girilmez" levhalarının konulması ya da bir ülkenin sınırlarında gümrük kapılarının olması, o mekân parçasının resmi anlamda bir mülk haline getirildiğinin işaretidir.

Gürkaynak (1988: 5), "evimizin bir odasındaki davranışla, bir okulun dersliğindeki davranış" arasındaki farka dikkat çeker ve bir odanın davranışa yapacağı etkinin, odanın parçası olduğu geniş sistemin işlevine bağlı olarak değişeceğini belirtir. "Derslik denen bu odanın okul denen bir sistemin parçası olması, o odada oluşabilecek davranışı sınırlar" (Gürkaynak, 1988: 5). Evin ve okulun odalarındaki kabul edilebilir davranış kalıpları, odaların ait olduğu geniş sistemin mülkiyetiyle ilgilidir. Mekân üzerinde resmi veya gayri resmi çeşitli işaretlerle oluşturulan mülklere girenlere, bu mülkün resmi veya gayri resmi anlamda kime ait olduğunun bilgisi verilmekte, buna paralel olarak da insanlardan o mülkün kurallarına uymaları ve orada kabul gören davranışları göstermeleri beklenmektedir.

Mülkiyet, bir yeri paylaşan insanların veya toplulukların nüfus yoğunluğunu sınırlandırarak yaşamlarımızın düzenlenmesinde merkezi bir rol oynar (Morval, 1985; Göregenli, 2010). Costa (2011) üniversite öğrencilerinin dersliklerde küçük mülkler oluşturduklarını gözlemlediği çalışmasında, öğrencilerin çatışmadan kaçınmak ve kişisel tercihleriyle motivasyonlarına bağlı olarak mülkiyet oluşturduklarını belirtmektedir. Dolayısıyla insanlardaki mülkiyet, sadece ev gibi bir yere sahip olmak açısından değil, ofis ya da okul alanlarında olduğu gibi fiziki mekânı kontrol etmek olarak da algılanmalıdır (Bell vd. 2001). Mülkiyet davranışları belirli bir alanı işgal etmek, bir yerde kontrol tesis etmek, bir yeri kişileştirmek, bir yer hakkında düşüncelere, inançlara, hislere sahip olmak ve belirli durumlarda o yeri savunmak şeklinde ortaya çıkabilir (Bell vd. 2001). Bir mekân parçası mülk edinildiğinde, orası artık özel anlama sahip bir "yer" haline gelir. Yer üzerine kişisel anlamlar yüklenen (Manzo, 2005; Spartz & Shaw, 2011), kendisine bağlılık geliştirilen (Raymond et al., 2011), sahip olunan güç oranında neyin dışarıda bırakılıp neyin buyur edileceğinin kontrol edilebileceği ve bu nedenlerden ötürü diğer yerlerden ayrılan bir mekândır.

Mülkiyet, sınır belirleme işlevine ek olarak bireyler ve gruplar arasındaki etkileşimleri organize etmede rol oynar. İnsanlar sosyalleşme süreci sonucunda belirli yerleri belli rollerle ilişkilendirmeyi öğrenirler (Öztürk, 2007; Öztürk et al., 2009; Bell et al., 2001). Meydana gelen bu öğrenmenin niteliği ve içeriği ekonomik olmaktan ziyade kültürel (Öztürk vd., 2009). Bunu Holt-Jensen (2009: 22) aşağıda şöyle açıklamaktadır:

"Büyüyen bir çocuk sınırları zorlayacaktır; fakat "güvenli" ve "güvenli olmayana" dair algılar her zaman sınırları belirleyici olacaktır. Yetişkinler olarak istediğimiz her yere gitme cesaretine sahip, kendine güvenen ve güçlü bir kişilik geliştirmiş olabiliriz. Ancak [nereye gidebileceğimiz] nasıl bir kişi olduğumuza bağlıdır; cinsiyetiniz, fiziki kuvvetiniz, sosyal statünüz, yaşınız, etnisiteniz, eğitiminiz, kültürünüz vb."

Kendi benliğimiz ve kimliğimiz, içinde bulunduğumuz doğal ve sosyal ilişkiler ağı üzerine inşa edilir. Bunların her ikisi de "yere" bağlıdır (Holt-Jensen, 2009). Yerler veya mülkler aynı zamanda farklı insan kategorilerini günlük yaşam rutinlerinde dışlayarak ve ayrıştırarak sosyal anlamda hiyerarşiyi düzenler, farklılığı üretir (Gieryn, 2000). Bell (2012: 3)'in belirttiği gibi eşitsizlik ise "bizim sosyal deneyimlerimizi şekillendirir ve sosyal deneyimlerimiz de tüm bilgimizi şekillendirir". Yerlerin oynadığı bu rol insanın doğaya ve topluma karşı nasıl bir tutum takınacağını da belirleyici olacaktır (Bell, 2012).

Coğrafya insanların mekân üzerinde mülkiyet oluşturma süreçleri ve buna paralel bir şekilde edindikleri "yer/mekân algısı" üzerine odaklanır (Holt-Jensen, 2009). Ancak geçmişle

kıyaslandığında mülkiyetin doğası değişmektedir. Günümüzde mülklerimiz işgal etme sürelerimiz ile onlara yüklediğimiz bilişsel ve duyuşsal anlamlar değişmektedir. Modern zamanların nispeten sabit ilişkilerinin yerini günümüz postmodern zamanlarının esnek ilişkileri almaktadır. Postmodern zamanlarda mekânı, sınırları, gerçekliği, doğruyu ve bilgiyi algılama ve tecrübe etme alışkanlıklarımız değişmektedir. Coğrafya çalışmaları paralel bir gelişme gösterip postmodern teorisinin sağladığı imkânları kullanarak analizlerini bedenden küresele çok çeşitli ölçeklerde mekânların nasıl mülk edinildikleri, mekânlara yüklenen anlamlar, mekânların kimlik inşasında oynadığı roller, mekân ve güç ilişkisi gibi konuları incelemeye başlamıştır (e.g. Flack, 2007; Prokok, 2007; Krenichyn, 1999; Gruffudd, 2003).

Postmodern coğrafyalar ve bunun eğitime yansımaları Türkiye’de yeterince gündeme taşınmamış bir konudur. Alanyazındaki bu boşluktan hareketle çalışmanın problem cümlesini coğrafya öğretmenlerinin postmodern coğrafya çerçevesindeki algıları ve düşünceleri oluşturur. Bu amaç çerçevesinde çalışmanın bundan sonraki kısmında öncelikle postmodern coğrafya eğitimi açıklanmaya çalışılacak, ardından coğrafya öğretmenleri ile gerçekleştirilen alan çalışmasının bulguları değerlendirilecektir.

Coğrafyayı Postmodernizm Açısından Düşünmek

Gersmehl (2008) coğrafyanın ortaya çıkışının insanların belirli bir yerde/mülkte uygun olan davranışları bilmek, öğrenmek ve öğretmek ihtiyacından kaynaklandığını belirtir. Son yıllarda birçok beşeri coğrafya çalışmasında belli grupların ya da kişilerin kendi mülklerini nasıl oluşturduklarını ve mülklere dayalı kimlik oluşumuna odaklanıldığı gözlemlenmektedir. Örneğin, Flack (2007), ABD’de küçük işletmelerde üretilen içkilerin yerel halkın mülkiyet ve yer kimliği oluşturmasında oynadığı postmodern role odaklanırken; Prokok (2007), hacılar açısından kutsal kabul edilen yerlerin postmodern zamanlarda geçirdiği dönüşüm ve yeniden üretimine ve Krenichyn (1999), ergenlerin kimliklerini keşfetme sürecinde okuldaki mülklerin rolüne odaklanmıştır.

Bu çalışmaların ortak özellikleri, postmodern değişimler nedeniyle eski kabullere yeniden mercek tutma ihtiyacıdır. Çünkü postmodern zamanlarda oluşan parçalı ve melez mülkler insanlara günlük yaşam aktiviteleri için bir mekân sağlamanın ötesinde onlara bir hayat tarzı sağlar ve benlik algısı ile kimlik inşası sürecinde etkide bulunur. Bu bağlamda, Gersmehl (2008: 2) günümüz insanların “doğru” ve “mekân” la ilgili olarak şunu bilmeleri gerektiğini belirtir:

“Bazı doğrular bir yerden diğerine değişir, bazı doğrular ise aynı kalır. Bunun neden değiştiğini öğrenmek coğrafyanın amacıdır.”

Coğrafyanın birincil amacı, *şeylerin nerede, neden ve nasıl konumlandığını ve mülk edinildiklerini* belirlemektir. Coğrafya eğitiminin temel amacı ise konum ve mülkiyet bilgisinden hareketle insanların *doğru* mekânsal kararlar vermelerini sağlamaktır. Modernist coğrafya eğitiminde herhangi bir mekân ve orada var olan süreçler genel teoriler aracılığı ile açıklanır. Levha tektoniği, yakınlık teorisi, jeopolitik teoriler, yerleşme teorileri, çekici ve itici faktörler gibi teoriler coğrafya derslerinde bir yerdeki olayları açıklarken geleneksel olarak başvurduğumuz referanslardır (Gersmehl, 2008). Daha genel olarak çevreci determinist, pozitivist, realist, yapısalcı, Marksist ve feminist başta olmak üzere çeşitli coğrafya ekolleri özel olayları/mülkleri genel kapsayıcı teorilerle açıklamaya girişirler (Öztürk, 2007; Del Casino, 2009). Ancak insanlar her zaman bu teorilerde öngörüldüğü gibi *rasyonel* davranmazlar. Sarup (1993)’ün ifadesi ile *modern zihniyet* ya da Ünver (2010)’in ifadesiyle *mutat görüş* insanı kendinin bilincinde ve rasyonel olarak davranan “bilen bir özne” (Ünver, 2010: 204) olarak görür. Ancak postmodern zihniyet insanların davranışlarındaki duyuşsal, kültürel ve mülksel boyutlara ve bunun sonucu insanın *failliğine* odaklanır (Hubbard vd., 2002; Soja, 1996; Dear & Flusty, 2002).

1980’lerden itibaren beşeri coğrafya çalışmaları *söylem* ve *temsile* odaklanmış ve bilgi üretiminde deneyim, günlük yaşantı ve bilginin yerel formları ön plana çıkmıştır (Strohmayer, 2003). Bunun sonucunda, Strohmayer (2003) bir zamanlar bilgi oluşturmanın en

temel öncülü olan –büyük- *teoriye*, makalesini yazdığı tarih olan 2003 itibariyle daha gevşek yaklaşıldığını belirtmektedir. Bu bağlamda coğrafyacılar, gözlemlerinin büyük teorilerden birinin varsayımlarıyla aynı paralelde olduğunu öne sürmek yerine, çeşitli teorilerden faydalanarak çalıştıkları özel durumu açıklayan spesifik bir teori oluşturma çabasıdadırlar (Strohmayer, 2003). Günümüzde beşeri coğrafyacılar mekânların sağlık, eğitim, eğlence gibi belli amaçlar doğrultusunda nasıl organize edildikleri, bu süreçte nelerin öncüllendiği, süreçteki eşitsizlikler ve insanların farklı yerleri nasıl deneyimledikleri ile ilgilenmektedirler. Coğrafyacıların cevap aradığı temel soru “kimlerin hangi yerlerden/mülklerden dışlanırken, kimlerin hangi yerlere buyur edildikleridir?” (Dear & Flusty, 2002).

Coğrafyadaki bu değişim, bilimselliğe yüklediğimiz anlamların değişmesinin bir sonucudur. Son yıllarda büyük anlatıların kesinliğine yönelik güvenin azalmasındaki belki de en önemli neden bilimin sosyokültürel açıdan bağlamsal bir doğasının oluşuyla ilgilidir. İrez ve Bakanay (2011)’in belirttiği gibi bilim ampirik kanıtlar üzerine inşa edilir ve ampirik kanıtların toplanması ve yorumlanmasında araştırmacıyı etkileyen çeşitli faktörler vardır. Bunlar: Güncel bilimsel perspektifler, bilim insanının değerleri, bilim insanının önceki deneyimlerinin yol açtığı subjektifliği ve bilimin ürünleri ile yönünün içinde gerçekleştirildiği toplumun sosyal ve kültürel yapısından etkilenmesidir.

Postmodern coğrafya eğitimi açısından ele alınması gereken ikinci önemli husus, mekânın nasıl algılandığı ve buna bağlı olarak mekânın insanların kimliğini oluşturmada oynadığı rolle ilgilidir (Barnes, 1996). Mekân postmodern coğrafyada modern coğrafyadan daha farklı algılanır. Modern anlamda mekân objektif olarak bilinebilen fiziki mekân ile bunun zihindeki yansıması olan bilişsel haritaya vurgu yapar. Mekân olayların meydana geldiği, ancak bu olayların oluşuyla doğrudan ilişkilendirilemeyecek bir konteynır işlevi görür (Öztürk, 2007). Dolayısıyla modern anlamda mekân daha çok mekânı oluşturan materyaller bağlamında değerlendirilirken, postmodernistler mekânın *duygusal* ve *anlamsal* boyutuna odaklanırlar (Soja, 1996). Bir mekânın bizde uyandırdığı duygular, o mekânla olan ilişkimizi en az rasyonel anlamdaki ilişkimiz kadar etkileyecektir.

Benzer şekilde modern beşeri coğrafyacılar ana çalışma konuları olan *insanın* kimlik ya da benliğini sorunsallaştırmazlar. Özellikle insanların içine doğduğu dil, din, millet, etnisite, sınıf gibi kategoriler sonucu oluşturulmuş kimliği sabit görme eğilimdedirler. Postmodernistler insanların kimliğinin parçalı, melez, sürekli yeniden tanımlanan ve bu sebeple akışkan olduğunu düşünürler. Bireylerin kimlikleri bizi çevreleyen ve etkileşimde bulunduğumuz çeşitli yerlerin etkileriyle sürekli olarak yeniden tanımlanmaktadır. Örneğin, bir genç ebeveynlerinden çok farklı bir benlik bilincine sahip olabilir. Çünkü bu gencin etkileşimde bulunduğu sosyal çevre ile mülk edindiği mekânlar onun ebeveynlerinden farklı olabilir. Örneğin, sanal mekânlar ile alışveriş merkezleri gibi yerler gencin kimliğinin farklılaşmasında rol oynarlar. Gençlerin odalarını ve bedenlerini kendi benlik algılarınca yeniden düzenlemelerinde olduğu gibi insanlar kimliklerini yansıtan mekânlar oluştururlar (Norton, 2006). Örneğin, postmodern coğrafya çalışmalarında “bedenler aynı yerler gibi, çeşitli moral, sosyal ve tıbbi söylemler sonucu oluşturulmuş coğrafyalar olarak anlaşılır” (Parr, 2003: 56) ve analiz edilirler.

Yöntem

Çalışmanın örneklemini Kayseri İli’nde çeşitli okul türlerinde (Lise, Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi) görev yapmakta olan 21 coğrafya öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 15’i bay, 6’sı bayandır. Öğretmenlerin tamamı yedi yıl ve üzeri mesleki deneyime sahiptir. Ancak analizlerde öğretmenlerin çalıştığı okul türü, cinsiyetleri ve mesleki kariyerleri bir değişken olarak alınmamıştır. Çünkü öncelikli amaç, çeşitli değişkenlerden bağımsız bir şekilde öğretmenlerin konuyla ilgili görüşlerini ortaya çıkartmaktır. Ancak belirtmelidir ki verilen cevaplar arasında genellikle büyük farklılıklar yoktur.

Bu araştırma nitel bir araştırmadır. Veri toplamak için yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış mülakat sosyal bilimlerde araştırmanın yapıldığı konuyla ilgili cevapların almasına fırsat tanırken araştırmacı tarafından daha önce düşünülmeyen konuların mülakat sırasında gündeme taşınması açısından esneklik sağlar. Bu sayede katılımcıların önem verdikleri hususları dile getirmelerine imkân tanır. Bu avantajlarından ötürü sosyal bilimlerde en çok kullanılan veri toplama tekniklerinden birisidir (Bryman, 2001; Robson, 1993; Mason, 1996). Yarı-yapılandırılmış mülakat tekniğinin doğasına uygun olarak her katılımcıya araştırmacı tarafından başlangıçta belirlenen soruların soruluş sırası, şekli ve soru sayısı farklı olmuştur.

Tüm mülakatlar öğretmenlerle yüz yüze gerçekleştirilmiştir ve 30 ila 35 dakika arasında sürmüştür. Mülakatlar katılımcıların izni ile dijital kaydediciye kaydedilmiş ve sonrasında word ortamında yazıya dökülmüştür. Verilerin analizinde Silverman (1993; 2000)'ın önerdiği şekilde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Buna göre öncelikle her bir öğretmenin mülakat dökümlerinin çıktıları alınmıştır. Bu çıktıların kenarları kodlama amacıyla kullanılmıştır. Silverman (1993; 2000)'ın belirttiği gibi elde edilen kodlar, sonrasında belli temalar altında birleştirilerek bir araya getirilmiştir. Araştırmada gizliliği sağlamak amacıyla öğretmenlerin isimleri yerine kodlama kullanılmıştır. Kodlamada "mülakat dökümü" kelimesinin kısaltılmışı olan "MD" ifadesi kullanılmıştır. Böylece MD1'den başlayarak MD21'e kadar kod oluşturulmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde analizde elde edilen bulgular üç tema çerçevesinde belirtilip tartışılacaktır.

Büyük Anlatılar

Araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerine *büyük* teorilerin coğrafyadaki yeriyle ilgili görüşleri sorulduğunda hemen tamamının bir yerdeki olayın açıklanmasında genel teorileri kullanma eğiliminde oldukları gözlenmiştir. Öğretmenlere üzerinde yorum yapabilmeleri için ekonomik ve yerleşim coğrafyasıyla ilgili somut bir çerçevede sorular yöneltildiğinde (örneğin, "Öğrencilerinize Kayseri İli'nin ekonomik coğrafyasını nasıl açıklarsınız?") öğretmenler tarafından değinilen hususlar Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1.

Kayseri İli'nin Ekonomik Coğrafyasını Açıklamak İçin Başvurulan Teoriler

Öğretmen görüşleri	Frekans
Tarım, sanayi ve hizmet sektörü açısından açıklayanlar	9
Kalkınmayı etkileyen kaynaklar ve imkânlar açısından açıklayanlar	6
Ekonomik faaliyet türleri açısından açıklayanlar	5
Küreselleşen dünyada ülke ekonomilerinin benzeştiğini ve yurtdışı sermayenin ekonomik kalkınma için gerekli olduğunu söyleyenler	2
Günümüz dünyasında ulusal ekonomiden ziyade bölgesel ekonominin ve cazibenin önemli oluşuna vurgu yapanlar	1
Ekonomik faaliyetleri kültürle (yerel bilgiyle) ilişkilendirenler	1
Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil teknoloji açısından değerlendirenler	1
Ulusal kalkınma politikalarındaki önceliklerle açıklayanlar	1

Yöneltile soru çerçevesinde öğretmenler çeşitli konulara değinmelerine karşın, Tablo 1'de görüldüğü gibi ağırlıklı olarak üç ana başlık ön plana çıkmaktadır. İlk ve ikinci grupta Kayseri ili özelinde ekonomik coğrafyanın üç temel ekonomik sektör çerçevesinde (f=9) ve o yerdeki çeşitli kaynaklar ve ulaşım imkânları (f=6) gibi faktörlerin anlatılması gerektiğini düşünen öğretmenler vardır. Konuyla ilgili verilen bazı yanıtlar aşağıdaki gibidir:

"Ekonomik coğrafya açısından düşündüğümüzde öğrencilere genel anlamda üç önemli sektörden bahsedirim. Bunlar tarım, sanayi ve hizmet sektörleridir. Onlara bir bölgenin ekonomik gelişmişliğinde bu faktörlerin etkileri üzerinde yorumlarda bulunurum." MD3

"Bir bölgenin gelişmişliğine etki eden faktörlerden sanayi kollarından, ulaşım imkânlarından, doğal kaynaklarından hem madencilik hem de turizm gibi-, hayvancılık da dâhil olmak üzere tarımsal verimliliğinden bahsedirim." MD9

Diğer bazı öğretmenler ise ekonomik coğrafyayı, "üretim, tüketim ve mübadele" alt başlıklarından oluşan ekonomik faaliyet türleri açısından ele almışlardır (f=5). Burada üretim faaliyetleri birincil, ikincil ve diğer faaliyetler olarak dile getirilmiş ve bunlar da ikinci grupta olduğu gibi tarımsal ve sanayi üretimleri olarak adlandırılmıştır. Bu konudaki düşünceleri iyi örnekleme açısından öğretmen MD11'in sözleri aşağıda alıntılanmıştır:

"Şimdilerde bazıları dördüncü ya da beşinci türden ekonomik faaliyetlerden bahsediyorlar; ama bizim Erol Hoca'nın kitaplarından öğrendiğimiz üretimin birincil, ikincil ve diğer faaliyetleri olduğudur. Bunları ise üretim, tüketim ve mübadele ile açıklayabiliriz".

Yukarıda alıntılan görüşleri, öğretmenlerin realist bir yaklaşıma (Del Casino, 2009) sahip oldukları şeklinde yorumlamak mümkündür. Çünkü açıklamalarında genel itibariyle Türkiye ve ilgililenen bölgeyle ilgili halihazırda oluşturulmuş bilgileri ve teorileri kullanmaktadırlar.

Öğretmenlere Kayseri İli'ndeki nüfus hakkındaki görüşleri sorulduğunda da yine realist bir yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından çoğu (f=12) Kayseri İli'ndeki nüfusu açıklamak için "fiziki ve beşeri faktörlerden" söz edebileceğini belirtmişlerdir:

"Fiziki faktörler açısından baktığımızda Kayseri İli [kenti, MÖ] Erciyes Dağı'nın güneyinde [kuzeyinde, MÖ] yer alan ovalık alana kurulmuştur ki bu ilin nüfusunun büyüklüğünü açıklayan bir faktördür. Çünkü dağlık alanlarda nüfus seyrek...Ancak, sadece fiziki faktörler değil, beşeri faktörler de çok önemlidir. Örneğin, sanayi, ticaret ve ulaşım hatları üzerinde olmak gibi faktörler Kayseri'nin nüfusunu etkileyen faktörlerdir." MD20

Geri kalan öğretmenler ise doğrudan fiziki-beşeri faktörlere gönderme yapmamalarına rağmen yukarıdaki grupla aynı doğrultuda yorumlarda bulunmuşlardır. Kayseri'deki nüfusu etkileyen iklim, yer şekilleri, sanayi, ticaret ve ulaşım gibi faktörlere ağırlık vererek açıklamalarda bulunmuşlardır. Örneğin:

"Erciyes Dağı'nın etkisiyle çevredeki diğer illere göre daha sert kışların yaşandığı bir yer olmasına rağmen nüfusun diğer illerden çok daha fazla olmasının nedeni, burasının tarihsel süreçte ulaşım imkânlarının getirdiği bir durumla ticaret merkezi oluşudur." MD18

Öğretmen MD18 gibi beş öğretmen daha bugünkü durumu açıklamak üzere tarihe başvurmuşlardır. Postmodernist coğrafyacılar da olayların tarihsel kökenine ilgi duyarlar. Ancak modernist söylemden farklı olarak zamanı lineer ve hep iyiye giden bir doğrultuda görme eğiliminde değillerdir (Massey, 2002). Bu noktada öğretmenlerin ne derecede postmodernist bir yaklaşıma sahip olduklarını görmek amacıyla şu soru yöneltilmiştir: "Nevşehir ya da Kırşehir kentleri de ulaşım açısından avantajlı konumda olmalarına ve hatta bunlardan Nevşehir hem tarımsal hem de turistik açıdan daha elverişli bir konuma sahip olabilecekken neden Kayseri kadar gelişmemiştir?" Bu sorunun yöneltildiği öğretmenlerden hemen hemen hiçbiri durumu açıklamak için kültüre başvurmamıştır.

Postmodernist coğrafya anlayışının en önemli boyutlarından bir tanesi de mekânlarda oluşan özel kültürlerdir (Dear & Flusty, 2002). İnsan gruplarının genel teoriler tarafından yeterince iyi anlaşılacaklarının en önemli nedeni olarak farklı yerlerdeki farklı kültür yapılarının oluşmuş olmasıdır. Bu bağlamda gerçek anlamda tek postmodernist yorum, öğretmen MD7'den gelmiştir. O Kayseri ile Nevşehir arasındaki farklılığı şu şekilde açıklamıştır:

"...Neden Kayseri daha kalabalık ve gelişmiş derseniz, bence bunu kültürle açıklayabiliriz. Örneğin, Nevşehir'deki zenginlerin kültürlerine baktığınızda kazandıkları parayla hemen bir ev alma düşüncesi vardır. Ben Nevşehir'de 60-70 evi olan ve bunların kira durumlarını izlemek amacıyla bilgisayar programı yaptırın insanlar biliyorum. Ancak Kayseri'de insanlar daha girişimci. İlk etapta kazandıkları parayı işlerine yatırma ve onu büyütme peşinde koşuyorlar." MD7

Postmodernist yaklaşımın temelini genel süreçlerin açıklanmasından ziyade bir yerin kendi şartları bağlamındaki özel oluşumları ilgilendirir. Eğer bir olay bir yerde gerçekleşmişse, bunu açıklayacak teori de o yere özgü olacaktır. Bu açıklama işlemi sırasında birçok teori işe koşulabilir; ancak bu işe koşmanın geçici ve bağlamsal bir doğası olacaktır. Dolayısıyla postmodernist coğrafya üretim, tüketim ve mübadele çevrimlerinin belirli bir mekânda ve zamanda hangi özel şartların etkisiyle oluşturuldukları, bunların nasıl sürdürüldükleri, değiştirildikleri ve başka yere taşındıkları ile bu çabalar esnasında oluşturulan ve yıkılan coğrafyaların neler olduğu gibi konulara değinilmesini gerektirir (Lee, 2000).

Araştırmada yer alan ve yukarıda alıntılanan öğretmen ifadelerinde genellikle ekonomik işlevlerin asosyal ve teknik bir doğası olduğu görülmektedir. Ancak postmodern anlamda bir yaklaşımda ekonomik coğrafyaya sosyal bir üretim olarak yaklaşmak ve bu bağlamda üretim, tüketim ve mübadeleyi kültürle ilişkilendirmek önemlidir (Sayer, 1997). Bu sebepten ötürü ekonomik coğrafya yerine Thrift ve Odds (1996)'un belirttiği gibi "farklı ekonomik coğrafyalar" dan bahsetmek gerekir. Çünkü sosyal üretim sosyal ilişkilerin bir sonucudur ve sosyal ilişkiler de sosyal mücadele, söylem ve mülkiyetin tarihsel deviniminin sonucu bugünkü halini almıştır. Dolayısıyla postmodern bir ekonomik coğrafya veya nüfusundan bahsetmek, çalışılan bölgedeki farklı ekonomik coğrafyaları, bunların bölgedeki toplum katmaları ile ilişkisi ve zaman içindeki değişimini göstermeyi gerektirir. Çalışmada yer alan öğretmenlerin postmodern bir yaklaşımdan hareketle bir yerde oluşan kültüre yeterince yer vermemeleri, kültürün insan faaliyetlerinin her alanında çok önemli etkilerinin öğrencileri tarafından da anlaşılmasını kısıtlayacaktır.

Mekân Algısı

Araştırmaya katılan öğretmenlere coğrafyanın en temel kavramının mekân oluşu nedeniyle öğrencilere kazandırılması gereken mekân algısı hakkındaki fikirleri sorulmuştur. Ancak öncelikle öğretmenlere mekân kavramından ne anladıkları sorulmuştur. Öğretmenlerin mekâna yönelik algılamaları aşağıda Tablo 2'de özetlenmiştir.

On bir öğretmen mekânı özetle şu şekilde tanımlamışlardır: "İnsanları çevreleyen üç boyutlu ortam. Bu tanıma yakın diğer bazı tanımlar ise şu şekildedir:

"Aslında bir doğal ortam da diyebiliriz. Yani insandan önce var olan ve insanların tüm faaliyetlerinin geçtiği yer." MD4

"İnsanların içinde yaşadıkları, etkiledikleri ve etkilendikleri alana denir." MD8

Tablo 2.

Öğretmenlerin Mekân Algıları

Öğretmen görüşleri	Frekans
Mekân insanı çevreleyen üç boyutlu ortamdır	11
Mekân canlıların karşılıklı ilişkide içinde oldukları, etkiledikleri ve etkilendikleri alandır	5
Mekân doğal ortamdır	4
Mekân içinde yaşanan alandır	3
Mekân tüm canlı varlıkları barındıran çevredir	2
İnsanı çevreden ayıran boşluk	1
Yaşanılan yer	1
Gözün görebildiği ya da bilinen sınırlarının olduğu alan	1
Üzerinde tüm canlı faaliyetlerinin gerçekleştiği zemin	1

Tablo 2'deki ifadelerden de anlaşılacağı gibi mekân oldukça farklı şekillerde anlaşılabilir. Birlikte cevaplarda dikkati çeken en önemli husus, mekân algılarında insanlara biçilen pasif roldür. Daha önce tartışıldığı gibi insanların hayata dair oluşturdukları anlamlar ve davranışlar ancak bir bağlam çerçevesinde anlam kazanır. Bu bağlamın en önemli bileşenlerinden birisi insanların ilişkide buldukları mekânlardır (Bell vd., 2001; Göregenli, 1988). Burada insan aktif bir faildir (Dear & Flusty, 2002). Ancak göreceli olarak çok az sayıdaki öğretmen (f=5) insanın

failliğine göndermede bulunmuştur.

Mekân tanımını takiben öğretmenlere, öğrencilerine nasıl bir mekân algısı kazandırdıkları sorulmuştur. Sorunun daha açıklayıcı olması için öğretmenlere gerektiğinde mekânı öğretirken nelerden bahsettikleri sorulmuştur. Bu soruya öğretmenlerin büyük çoğunluğu (f=16) özetle “mekânda var olan yeryüzü şekilleri ile donatıların nasıl meydana geldiklerini açıklamak” şeklinde cevap vermişlerdir. Vurgu daha çok yeryüzü şekilleri üzerine olmuştur:

“Bir mekâna şekil veren belli kuvvetler vardır ve biz bunları iç ve dış kuvvetler olarak adlandırırız. Dağ, kıta oluşumu, volkanizma gibi konular iç kuvvetler çerçevesinde ele alınırken toprak oluşumu gibi konular dış kuvvetler sonucu zaman içinde oluşmuştur.” MD17

“Rölyefe ek olarak insanların oluşturdukları mekânlar da vardır; yollar olsun binalar olsun. Bu tür insan ürünü yapılar toplumların gelişmişlik seviyeleriyle de ilgilidir. Bu açıdan baktığımızda öğrencilere farklı ülkelerin altyapılarını gösteren fotoğraflar gösterip bunlar arasındaki farklara dikkat ederim.” MD2

Görüldüğü gibi öğretmenlerin mekân algıları genellikle fiziki coğrafya unsurları ile insan yapımı donatıları kapsamaktadır. Dolayısıyla araştırmaya katılan öğretmenlerin genellikle modernist bir mekân algısına sahip oldukları söylenebilir. Çünkü modern anlamda mekân verilir ve objektif olarak bilinebilir (Öztürk, 2007). Oysa postmodern anlamda mekân öğretiminde öğrencilere bu mekânların nasıl farklı şekillerde anlamlandırabileceğinden bahsetmek gerekir. Örneğin, kamusal alanlarda insanlardan beklenen tutum ve davranışların kimler tarafından hangi şartlarda oluşturulduğu ve bu davranış kalıplarının kimleri o mekânlardan ya da mülklerden dışladığı postmodernist bir coğrafyacının ve coğrafya öğretmenin ilgi alanına girecektir. Başka şekilde ifade edilecek olursa, eğer güç Weber’in tanımladığı şekilde “toplumsal bir ilişki içinde kendi iradesini kabul ettirme” ise, kamusal alanlarda da bir kişinin, kurumun, örgütün, toplumsal bir grubun, mahallelinin kendi iradesini/gücünü diğerlerine mülkiyet ilişkileri ile nasıl kabul ettirdiği postmodernist coğrafyacıların ilgi alanına girer. Çünkü postmodernistler açısından mekân sadece fiziki boyuttan oluşmaz. Postmodernistleri modernistlerden mekân algısında ayıran en önemli boyut, Soja (1986)’nın “yaşanan mekân” adını verdiği boyuttur. Bu mekân hakkında bir düşünme biçimidir. Çünkü odağına insanların bir mekânı tecrübe ettiklerinde yaşadıklarını yerleştirir. Bu boyut fiziki mekâna ek olarak onu tecrübe edenlerin hayalleri, duyguları, semboller dünyası ve siyasi seçimleri içerir.

Yaşanan mekân insanların mekânı tecrübe etmelerini bütüncül bir şekilde ele aldığından, postmodernistler insanların kimliklerini oluşturmada mekânsal süreçlerin önemli olduğunu düşünürler. Bir kimsenin benlik duygusunun faaliyette bulunduğu mekânlardan önemli oranda etkileneceğini varsayarlar (Dear & Flusty, 2002; Flack, 2007). Geleneksel kurumların etkisini nispeten yitirmeye başladığı bu zamanlarda insanlar giderek artan oranlarda kendilerini içine doğdukları yapılar üzerinden değil, mekânlardaki akışlar üzerinden tanımlamaya başlamışlardır (Urry, 1999). Öğretmenlere mekânın bir insanın kimliğini oluşturmada oynadığı rol hakkındaki düşünceleri sorulduğunda genellikle tarihi mekânlara göndermede bulunmuşlardır. Yedi öğretmen Çanakkale Şehitliğini, beş öğretmen ise Anıtkabir ve Kurtuluş Savaşı Cephelerini örnek olarak vermiştir:

“Anıtkabir, Kurtuluş Savaşı Cepheleri gibi yerler öğrencilerin bu vatanın bir evladı olmalarını sağlamak açısından önemlidir. Buralar bizim kimliğimizin temelini oluştururlar.” MD19

Tarihi mekânlar şüphesiz kimlik oluşumunda referans noktalarıdır. Ancak postmodernist anlamda sadece tarihi mekânlar değil, günlük yaşantımızı geçirdiğimiz mekânlar da önemlidir. Ancak araştırmaya katılan hiçbir öğretmen günlük yaşamda kullandığımız mekânların veya mülklerin insanların kimliğinin oluşmasındaki etkisine değinmemiştir.

Öğretmenlere, öğrencilerini kendi yaşam mekânlarını analiz ettirerek toplumsal çıkarımlar yaptırıp yaptırmadıkları da sorulmuştur. Çünkü postmodern coğrafya, mekânları bir “metin” gibi okuyarak “hangi güç ilişkileri sonucunda düzenlendikleri” ve “kimlerin lehine ve aleyhine düzenlemeler içerdiği” gibi soruların cevabını arar (Strohmayer, 2003; Morgan, 2000). Dört öğretmen öğrencilerine bu tür ödevler verdiklerini belirtmişlerdir:

"Mesela öğrencilerimden şehir merkezine gidip buradaki tabelaların isimlerini araştırmalarını ve özellikle şehrin hangi bölgelerinde ne tür isimler kullanıldığını görmelerini istiyorum [...] Bu sayede şehrin toplumsal yapısıyla ilgili tartışmalar yapıyoruz sınıfta." MD5

Araştırmaya katılan öğretmenlerin birçoğunun mekânların bir metin gibi okunarak yapı sökülmesine tabi tutulabileceği (Morgan, 2000) fikrine aşına olmadıkları gözlemlenmiştir. "Mekânlarda görünen şeylerden ziyade görünmeyen şeylerin neler olduğu" ve bu bağlamda "kimlerin özgürlüklerinin kısıtlanmış olabileceği" gibi hususlar ile "mekânda güç kullanımının öğrenciler tarafından nasıl analiz edilebileceğine" dair sorular genellikle yorumuz bırakılmıştır. Öğretmenler genellikle mekândaki güç ilişkileri gibi hususları sınıfta dillendirmenin sınıfa siyaseti sokmak olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Ancak böylesi bir yaklaşım öğrencilerin insanın çok önemli bir boyutunu oluşturan *duygu* boyutunun mekânla nasıl ilişkilendirildiği, analiz edilebileceği gibi hususları görmezden gelir. İnsanı sadece akıl boyutuyla ele aldığından eksik bir insan tasavvuruna yol açar.

Postmodern Coğrafya Algısı

Öğretmenlerin kavramsal olarak postmodern coğrafyayı bilip bilmedikleri ve bu kavramdan ne anladıkları da görüşme sırasında sorulmuştur. Konuyla ilgili öğretmen görüşleri aşağıda Tablo 3 'te özetlenmiştir. On dört öğretmen bu konuda yorum yapmazken, bunların altısı "postmodern coğrafya" tabirini ilk defa işittiklerini belirtmişlerdir. Dört öğretmen postmodern coğrafyayı yenilikçi ve güncel olarak tanımlamışlardır. Cevaplarını açmaları istendiğinde bunlardan üçü postmodern coğrafyayı, "teknolojik gelişmelerin coğrafyayı desteklemesi olarak" düşündüğünü belirtmiştir. Üçüncüsü olan MD7 ise postmodern coğrafyayı "geçmişteki coğrafi yaklaşım kalıplarını kırarak yeni açılımlar yapmak" olarak tanımlamıştır.

Tablo 3.

Öğretmenlerin Postmodern Coğrafya Algısı

Öğretmen görüşleri	Frekans
Bu konuda yorum yapmayanlar	14
Yorum yapmayanlar içinde postmodern coğrafya tabirini ilk defa duyduğunu belirtenler	6
Yenilikçi ve güncel olarak tanımlayanlar	3
Teknolojik gelişmelerin coğrafyayı desteklemesi olarak açıklayanlar	3
"Post" ön ekine sempatiyle bakmayanlar	3

Üç öğretmen ise "post" ön ekine sempatiyle yaklaşmadıklarını belirtmişlerdir. Örneğin öğretmen MD20 bu konula ilgili olarak şunu söylemiştir: "Post, sevdiğim bir sözcük değil. Coğrafyanın başına eklenmemesi gerektiğini düşünüyorum". Bu öğretmenler "post" ön ekinin ideolojik çağrışımlar oluşturması ve yozlaştırıcı etkileri nedeniyle coğrafyayla ilişkilendirilmemesi gerektiğini düşünmektedirler. Görüldüğü gibi postmodern coğrafya kavramı araştırmaya katılan öğretmenler açısından yeterince bilinmemektedir. Bu çalışmadaki öğretmenlerin birçoğunun 1970'li yıllardan beri literatürde oldukça önemli bir yer edinmiş postmodernist coğrafya anlayışına aşına olmayışları, öğrencilerine bilerek ya da bilmeyerek aktaracakları bilim ve coğrafya anlayışında, onların farklı yaklaşımları öğrenme fırsatlarını sınırlayıcı bir faktördür.

Sonuç

Bu araştırma, dünyada 1980'lerden itibaren coğrafya çalışmalarına giren postmodernist coğrafya hakkında Kayseri İli'nde görev yapan bazı coğrafya öğretmenlerinin görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışmada coğrafyanın amacının şeylerin nerede ve neden konumlandığını ortaya çıkarmak olduğunu ve bunu da özellikle mülkiyet ilişkileri kapsamında gerçekleştirdiği tartışılmıştır (Holt-Jensen, 2009). Sosyal hayatımızı organize eden mülkler

sayesinde belirli yerlerde karşılaşmayı beklediğimiz davranış tiplerini tahmin etme imkânına kavuşuruz (Bell vd., 2001). Bu bağlamda postmodern coğrafya insanların oluşturdukları mülkleri ve burada meydana gelen süreçleri genel teoriler yoluyla açıklamak yerine, o yere özgü geliştirilecek teorileri önemser. Yere yüklenen duygusal ve öznel anlamlar analizlerde dikkate alınır. Bu sayede çevremizde gözlemlediğimiz melez, çelişkili ve parçalı davranışları anlamlandırmak mümkün olacaktır.

Türkiye’de postmodern coğrafya ile ilgili alanyazın oldukça yetersizdir. Buna paralel olarak çalışmanın bulgular kısmında ortaya çıktığı gibi araştırmaya katılan öğretmenler genellikle postmodernist bir coğrafya yaklaşımdan uzaktır. Öğretmenlerin genel anlamda büyük anlatılarla ilgili bir problemlerinin olmadığı ve onları sorunsallaştırmadan derslerinde kullandıkları gözlemlenmiştir. Benzer şekilde öğretmenlerin genellikle modernist bir mekân algısına sahip oldukları görülmüştür. Öğretmenler çoğunlukla fiziki mekâna vurgu yapmaktadırlar. Mekânların farklı ortamlarda nasıl temsil edildikleri, farklı insanlar tarafından nasıl anlamlandırıldıkları, mekânlar aracılığıyla oluşturulan eşitsizlikler ve güç mücadeleleri, insanların mekânsal karar alma süreçlerinde duygularının yeri gibi hususlar genellikle öğretmenlerin düşünce dünyasında yer almamaktadır. Öğretmenlerin aynı zamanda postmodern coğrafya kavramına kavramsal açıdan da yabancı oldukları gözlemlenmiştir.

Postmodern coğrafya yaklaşımlarına çeşitli eleştiriler getirmek mümkündür. Ancak postmodern coğrafya yaklaşımları bize yaşadığımız dönüşümleri analiz edebilecek yeni araçlar sunar. Postmodern düşünce göreceliğe verdiği büyük önemle birlikte bizi farklı insan grupları ve mekânlar için totaliter olmayan analizler gerçekleştirmeye zorlar. Betimlemek yerine anlamayı ön plana çıkarır. Ancak bu çalışmada görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu postmodernist coğrafya çalışmalarının getireceği faydadan habersiz görünmektedir.

Günümüz dünyasında zamanın ve mekânın toplumları ve kurumları dönüştürmede oynadıkları rolü yorumlayıp bunları postmodernitenin sağladığı kuramsal altyapıdan da faydalanarak eleştirel olarak analiz edebilen öğretmenlere ihtiyacımız vardır. Böylesi coğrafya öğretmenlerini yetiştirmek içinse hem hizmet-içi hem de hizmet-öncesi öğretmen yetiştirme programlarında sosyal ve kültürel olarak oluşturulmuş/inşa edilmiş değer yargılarının, önyargıların, tutumların, anlamların ve çatışmaların zaman ve mekân içinde nasıl ve neden yayıldıklarına değinilmelidir. Programlar, toplumların, zamanın ve mekânın nasıl mülkiyet ilişkileriyle ve dolayısıyla farklı menfaatler, güç ve ideolojilerin çatışmasıyla şekillendiğini göstermelidir. Dünya algılarımızın içinde yaşadığımız yer, zaman ve kültür tarafından şekillendiği ve bu yüzden mümkün olduğunca başka yerlerden alınmış, genel kabullere dayanan ve sorgulanmayan bilgi yerine, öğretmenlerin içinde buldukları okul, sosyal bağlam ve öğrencilerinin ihtiyaçları doğrultusunda oluşturacakları bilginin esas alınmasına vurgu yapılmalıdır (Hargreaves, 2003).

Notlar

¹ Türkçe literatürde genellikle İngilizce “territory” kavramı “alan”, “territoriality” kavramı ise alansallık olarak çevrilmektedir (e.g. Göregenli, 2005; Morval, 1985). Ancak bu makalede Karabağ (2008)’ı takip ederek “territory” kavramına karşılık “mülk”, “territoriality” kavramına karşılık da “mülkiyet” kavramları kullanılmaktadır. TDK’nın Büyük Türkçe Sözlüğü’nde “alan” kavramının çok çeşitli anlamları içinde İngilizce “territory” kavramının karşılığına denk gelecek bir anlamı belirtilmemiştir. TDK’ya göre “alan” en yalın haliyle “düz, açık ve geniş yer, meydan, saha” anlamına gelmektedir. “Alansallık” kavramı ise TDK Sözlüğü’nde yer almamaktadır.

Kaynakça

- Barnes, T. (1996). *Logics of dislocation*. New York: Guilford.
- Bell, M. M. (2012). *An invitation to environmental sociology (4th. Ed.)*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Bell, P. A., Grene, T. C., Fisher, J. & Baum, A. (2001). *Environmental psychology (5th. .Ed.)*. Orlando: Harcourt Inc.
- Bryman, A. (2001). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Costa, M. (2011). Territorial behaviour in public settings. *Environment and Behaviour*. (April 7). [Online]: Retrieved on 1-December-2011, at URL: <http://eab.sagepub.com/content/early/2011/04/07/0013916511403803.abstract>
- Dear, M.J. & Flusty, S. (2002). Introduction: how to map a radikal break. In Dear, M.J. & Flusty, S. (eds.) *The spaces of postmodernity: readings in human geography*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Del Casino, V. J. (2009). *Social geography*. West Sussex: Wiley-Blackwell Publishing.
- Flack, W. (2007). American microbreweries and neolocalism: "ale-ing" for a sense of place. In Moseley, W. G., Lanegran, D. A. and Pandit, K. (Eds.) *The introductory reader in human geography*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Gersmehl, P. (2008). *Teaching geography (2nd. Ed.)*. New York: The Guilford Press.
- Gieryn, T. F. (2000). A space for place in sociology. In *Annu. Rev. Sociol.* 26. Pp: 463-496.
- Göregenli, M. (2010). *Çevre Psikolojisi: İnsan Mekân İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gruffudd, P. (2003). Cultural geographies of architecture and place-making. In Blunt, A., Gruffudd, P., May, J., Ogborn, M. & Pinder, D. (Eds.) *Cultural geography in practice*. London: Hodder Education.
- Gürkaynak, İ. (1988). Çevresel Psikoloji: Doğası, Tarihçesi, Yöntemleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt 21 Sayı 1. Ss: 1-9.
- Hargreaves, A. (2003). *Teaching in the knowledge society: education in the age of insecurity*. Maidenhead, Berkshire: Open University Press.
- Holt-Jensen, A. (2009). *Geography: history and concepts (4th. Ed.)*. London: Sage.
- Hubbard, P., Kitchin, R., Bartley, B., & Fukker, D. (2002). *Thinking geographically: space, theory and contemporary human geography*. London: Continuum.
- İrez, S. ve Bakanay, Ç., D., Ö. (2011). An assessment into pre-service biology teachers' approaches to the theory of evolution and nature of science. *Education and Science*, 36 (162), 39-55.
- Karabağ, S. (2008). *Jeopolitik Açıdan Sınırlar*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Krenichyn, K. (1999). Messages about adolescent identity: coded and contested spaces in a New York City high school. In Teather, E. K. (Ed.) *Embodied geographies: spaces, bodies and rites of passage*. London: Routledge.
- Lee, R. (2000). Economic geography. In Johnston, R. J., Gregory, D., Pratt, G. Ve Watts, M. (Eds.) *The dictionary of human geography*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Manzo, L. C. (2005). For better or worse: exploring multiple dimensions of place meaning. *Journal of Environmental Psychology* Volume 25, Issue 1, Pp: 67-86.
- Mason, J. (1996). *Qualitative researching*. London: Sage.
- Massey, D. (2002). Globalisation: what does it mean for geography? *Geography*, vol. 87(4), pp. 293-296.
- Morgan, J. (2000). Critical pedagogy: the spaces that make the difference. *Pedagogy, Culture and*

Society, vol. 8 (3), pp. 273-289.

- Morval, J. (1985). *Çevre Psikolojisine Giriş* (Çev: N. Bilgin). İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Norton, W. (2006). *Cultural geography: environments, landscapes, identities, inequalities*. (2nd. Ed.) Canada: Oxford University Press.
- Öztürk, M. (2007). Coğrafya: Gelişimi, İçeriği, Eğitimi, Karabağ, S. ve Şahin, S. (Ed.) *Kuram ve Uygulamada Coğrafya Eğitimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Öztürk, M., Tani, S. & Villanueva, M. (2009). Citizenship: making space for 'self' and 'other'. In Keane, M. & Villanueva, M. (Eds.) *Thinking European(s)*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Parr, H. (2003). Researching bodies in virtual space. In Blunt, A., Gruffudd, P., May, J., Ogborn, M. & Pinder, D. (Eds.) *Cultural geography in practice*. London: Arnold Publishers.
- Prorok, C. V. (2007). Transplanting pilgrimage traditions in the Americas. In Moseley, W. G., Lanegran, D. A. and Pandit, K. (Eds.) *The introductory reader in human geography*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Raymond, C. M., Brown, G., & Robinson, G. M. (2011). The influence of place attachment, and moral and normative concerns on the conservation of native vegetation: a test of two behavioural models. *Journal of Environmental Psychology*. Volume 31, Issue 4, Ss: 323-335
- Robson, C. (1993). *Real world research: a source for social scientists and practitioner-researchers*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Sarup, M. (1993). *An introductory guide to post-structuralism and postmodernism* (2nd. Ed.). London: Harvester Wheatsheaf.
- Sayer, A. (1997). The dialectic of culture and economy. In Lee, R. ve Wills, J. (Eds.) *Geographies of economies*. London: Arnold.
- Silverman, D. (1993). *Interpreting qualitative data: methods for analysing talk, text and interaction*. London: Sage Publications.
- Silverman, D. (2000). Analyzing talk and text. In Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (Eds.) *Handbook of qualitative research* (2nd Ed.). London: Sage Publications.
- Soja, E. (1996). *Thirdspace. journeys to Los Angeles and other real-and-imagined spaces*. Malden: Blackwell Publishers.
- Spartz, J. T. & Shaw, B. R. (2011). Place meanings surrounding an urban natural area: A qualitative inquiry. *Journal of Environmental Psychology* Volume 31, Issue 4, Ss: 344-352
- Strohmayr, U. (2003). The culture of epistemology. In Anderson, K., Domosh, M., Pile, S. ve Thrift, N. (Eds.) *Handbook of cultural geography*. London: SAGE Publications.
- Thrift, N. ve Olds, K. (1996). Refiguring the economic in economic geography. *Progress in Human Geography* 20: 311-37.
- Urry, J. (1999). *Mekânları Tüketmek*. (Çev: G. R. Öğdül). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ünver, H. (2010). Yapılandırmacılığın Epistemolojik Savlarının Türkiye'de İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Programlarında Görünümü. *Eğitim ve Bilim*, 35 (158), 199-214.